

Współczesne korporacje zawodowe

Geneza, szkodliwe praktyki oraz jak im zaradzić.

Paweł Dobrowolski

Streszczenie: Korporacje zawodowe towarzyszą Europejczykom od XI wieku. Były w sumie pożytecznymi organizacjami (bo jak by inaczej przetrwały ponad pięć wieków), ale gdy zdarzała się (rzadka) okazja do czerpania rent ekonomicznych kosztem społeczeństwa to z niej korzystały. Tworzenie i czerpanie rent było jednak wyjątkiem, a nie regułą, zależne było przede wszystkim od rynku na którym działała korporacja i jej siły politycznej.

Głównym zadaniem średniowiecznych korporacji rzemieślniczych, było umożliwienie rzemieślnikom i czeladnikom zorganizowania wymiany nauki zawodu w zamian za pracę w warsztacie rzemieślnika.

Korporacje rzemieślnicze spełniały też inne role, Dla władców borykających się ze słabością aparatu urzędniczego były wygodnym sposobem uzyskania dochodów oraz innych świadczeń. Dla rzemieślników w nich zgromadzonych były sposobem na ochronę przed nadużyciami ze strony monarchy lub władz miejskich. A przy sprzyjających uwarunkowaniach korporacje pozwalały ograniczać konkurencję i zawyżać ceny.

Jako instytucja korporacje rzemieślnicze zniknęły na początku rewolucji przemysłowej, gdy przestały być potrzebne. W XIX korporacje zawodowe odrodziły się w jako główny sposób organizowania przez państwo rynków obsługiwanych przez tzw. wolne zawody.

Niniejszy tekst opisuje korzyści i koszty społeczne związane z istnieniem średniowiecznych i współczesnych korporacji, oraz opisuje powody dla których współczesne społeczeństwa europejskie w najbliższym czasie będą dążyć do ograniczenia roli korporacji zawodowych. Na koniec przedstawiamy metodologię ograniczenia roli korporacji zawodowych do poziomu korzystnego dla społeczeństwa.

Spis Treści

1	Wstęp.....	3
2	Korporacje zawodowe w średniowieczu	4
2.1	Dlaczego powstały cechy?	4
2.1.1	Cechy rzemieślnicze: kosztowne szkolenie dla ludzi bez oszczędności	4
2.1.2	Cechy: opodatkowanie handlu oraz finansowanie wydatków władcy	5
2.1.3	Szkodliwe czy pożyteczne?	6
2.1.3.1	„Monopol na produkcję w danym mieście”, ale nie monopol.....	6
2.1.3.2	Cech, organizacja społeczno-gospodarcza, czy kartel?.....	7
2.1.3.3	Cech, o którym rynku mówimy?.....	8
2.2	Dlaczego cechy rzemieślnicze istniały tak długo?.....	10
2.2.1	Cechy były pożyteczne	10
2.2.2	Cechy rzemieślnicze umożliwiły postęp technologiczny.....	11
2.3	Dlaczego cechy rzemieślnicze przestały istnieć?	12
2.3.1	Urbanizacja	12
2.3.2	Rozwój aparatu podatkowego.....	12
3	Korporacje zawodowe współcześnie	14
3.1	Dlaczego powstały	14
3.1.1	Asymetria informacji	14
3.1.2	Państwo oddaje swoje obowiązki i nadaje przywileje	15
3.1.3	Asymetria siły	15
3.2	Dlaczego rola współczesnych korporacji zostanie ograniczona	16
3.2.1	Korporacje są społecznie nieefektywną formą organizacji produkcji.....	16
3.2.1.1	Wyższe ceny	17
3.2.1.2	Gorsza jakość usług lub konsumpcja gorszych substytutów	17
3.2.1.3	Ograniczenie wyboru konsumentów	18
3.2.1.4	Źle pojęta solidarność zawodowa	18
3.2.1.5	Polskie korporacje: starzy bronią się przed młodymi.....	19
3.2.2	Rozwój nowoczesnych technik obróbki informacji	21
3.2.3	Duże zorganizowane podmioty gospodarcze.....	21
3.2.4	Postępująca demokratyzacja i tworzenie UE	21
3.2.4.1	Różnorodność, porównanie, wybór najlepszych regulacji	22
3.2.4.2	Władza Komisji Europejskiej polega na ochronie konkurencji	23
4	Jak unieszkodliwić korporacje zawodowe, zasady ogólne.....	24
4.1	Ograniczenia w dostępie do zawodu jedynie w obronie interesu wspólnego... 24	
4.1.1	Egzamin państwowy zamiast korporacyjnego	24
4.1.2	Dobrowolne zamiast obowiązkowego poświadczenia kwalifikacji	25
4.1.3	Obowiązkowe ubezpieczenie zamiast ustawowego ograniczenia wykonywania zawodu.....	26
4.2	Ułatwienie konkurencji.....	26
4.2.1	Zdemonopolizowanie usług, które mogą być wykonywane przez przedstawicieli zawodów pokrewnych	26
4.2.2	Wolność stanowienia ceny pomiędzy przedstawicielem zawodu a klientem	27
4.2.3	Zniesienie ograniczeń reklamy	27
4.3	Zwiększenie przejrzystości poprzez skuteczniejszy nadzór obywatelski i państwowy	27
4.3.1	Przekazać sądownictwo zadowe do sądów powszechnych.....	28
4.3.2	Jasno określić i egzekwować wymogi informacyjne	28
4.3.3	„Usterka”	28
5	Przykład jak unieszkodliwić konkretne korporacje.....	29

5.1	Archeolodzy	29
5.1.1	Co i dlaczego	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
5.1.2	Opis problemu.....	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
5.1.3	Propozycja rozwiązania	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
5.2	Notariusze	29
5.3	Syndycy.....	29
5.4	Psycholodzy	29
5.5	Adwokaci	29
5.6	Notariusze	29
6	Jak oceniać korporacje zawodowe?	32
7	Mapa Korporacji	33
8	Bibliografia	35

1 Wstęp

Korporacje zawodowe w różnych postaciach towarzyszą Europejczykom na różnych rynkach i w różnych postaciach od prawie dziesięciu wieków. W średniowieczu cechy dostarczały większą część towarów i usług przemysłowych, przetwarzały sporą część żywności konsumowanej przez mieszkańców miast, oraz zdominowały europejski handel międzynarodowy. Współcześnie korporacje zawodowe dominują tak zwane wolne zawody.

Cechy na przestrzeni wieków odgrywały zarówno społecznie pożyteczną jak i szkodliwą rolę. Jednak wydaje się, że przez większość tego okresu ich rola była pozytywna (jak by inaczej przetrwały przez wieki). A duża część przypisywanych im społecznie szkodliwych działań wynika z:

- ❑ Braku wiedzy ekonomicznej wśród historyków, oraz braku wiedzy historycznej wśród ekonomistów,
- ❑ Spadku ekonomicznej efektywności cechów pomiędzy średniowieczem a początkami kapitalizmu,
- ❑ Niedostatecznego rozróżnienia pomiędzy różnymi cechami (rzemiosło przemysłowe, przetwarzanie żywności, cechy kupieckie) w różnych sytuacjach gospodarczych (boom lub recesja).

Cechy rzemieślnicze organizowały produkcję, życie religijne i towarzyskie swych członków, wyznaczały ich miejsce w średniowiecznym społeczeństwie. Z gospodarczego punktu widzenia ich główną rolą było umożliwienie mistrzom i czeladnikom wymiany nauki w zamian za pracę. Dla władców borykających się ze słabością aparatu urzędniczego były wygodnym sposobem uzyskania dochodów oraz innych świadczeń. Dla rzemieślników w nich zgromadzonych były sposobem na ochronę przez nadużyciami ze strony monarchy lub władz miejskich. Cechy na pozwalały również ograniczać konkurencję i zawyżać ceny, ale nie były monopolistami we współczesnym tego słowa znaczeniu. Jako instytucja cechy zniknęły na początku rewolucji przemysłowej gdy stały się anachroniczne i zostały zastąpione innymi formami produkcji.

W XIX korporacje zawodowe odrodziły się w jako główny sposób organizowania przez państwo rynków obsługiwanych przez tzw. wolne zawody. Niniejszy tekst opisuje korzyści i koszty społeczne związane z istnieniem średniowiecznych i współczesnych korporacji, oraz opisuje powody dla których współczesne społeczeństwa europejskie w najbliższym czasie będą dążyć do ograniczenia roli korporacji zawodowych. Na koniec przedstawiamy metodologię ograniczenia roli korporacji zawodowych do poziomu korzystnego dla społeczeństwa.

[...znajdź kodeks hammurabiego i zobacz regulacje n/t zawodów (ceny produktów rolnych i rzemieślniczych) znajdują się tam...]

2 Korporacje zawodowe w średniowieczu

Cechy były jedną z najdłużej istniejących instytucji społecznych stworzonych w Europie. Za ich pośrednictwem pomiędzy XII a XVIII wiekiem wytwarzano większą część produktów i usług przemysłowych dostarczanych na rynki europejskie.

Dlaczego powstały i istniały tak długo? Bo rozwiązywały istotne problem ekonomiczne społeczeństwa, oraz były potrzebne władcom i swym członkom.

2.1 Dlaczego powstały cechy?

2.1.1 Cechy rzemieślnicze¹: kosztowne szkolenie dla ludzi bez oszczędności

Wykształcenie rzemieślnika² zajmowało w średniowieczu kilka lat. Przekazanie umiejętności opartych o doświadczenie jest drogie bowiem wymaga bezpośredniej czasochłonnej komunikacji pomiędzy nauczycielem i uczniem, oraz dostępu do wyspecjalizowanych narzędzi i zużycia kosztownych materiałów.

Za taką naukę oraz wyżywienie i kwaterunek podczas nauki ktoś musiał zapłacić. Jednak w średniowieczu większość ludzi nie posiadała oszczędności, którymi z góry mogła zapłacić za kilka lat wykształcenia. A swych przyszłych bliżej nieznanymi umiejętnościami i związanymi z nimi dochodów nie można było zastawić pod koszt nauki (jest to trudne nawet dziś).

Jak zatem nie posiadający oszczędności, a potencjalnie zdolny młody człowiek, który nie mógł zastawić swoich przyszłych umiejętności w celu sfinansowania nauki fachu mógł sfinansować tę naukę? Jak mistrz, który finansował naukę młodego człowieka mógł uzyskać zwrot na swej inwestycji? Jak zapewnić, by jeden mistrz nie podkradał pracownika wyszkolonego przez innego mistrza, sam nie ponosiwszy żadnych kosztów szkolenia? Co zrobić z na wpół wyszkolonym czeladnikiem, którego mistrz zmarł?

Powiązanie mistrza i ucznia³ w cechu stanowiło rozwiązanie tych i im podobnych problemów. Jego istotą była wymiana dotowanej (przez mistrza) nauki rzemiosła za pracę wykonywaną (przez ucznia) po przyuczeniu do zawodu a opłacaną poniżej stawek rynkowych.

Istnienie cechu umożliwiało wyegzekwowanie takiego kontraktu, ponieważ utrudniało oportunistyczne łamanie tej umowy zarówno ze strony mistrzów jak i uczniów. Cechy nadzorowały i umożliwiały wykonanie tej umowy poprzez: nadzorowanie jakości i warunków pracy oraz nauczania, zabezpieczenie wykonania umowy pomiędzy uczniem a

¹ W niniejszym rozdziale zajmujemy się tylko cechami rzemiosła przemysłowego. Nie zajmujemy się cechami przetwórców żywności, oraz cechami kupieckimi.

² Niniejszy rozdział powstał w oparciu o: Stephan R. Epstein, „Property Rights to Technical Knowledge in Premodern Europe”, The American Economic Review, May 2004, Vol. 94 No. 2, oraz Stephan R. Epstein, “Craft guilds, apprenticeship and technological change in pre-modern Europe”, The Journal of Economic History 53 (1998), 684-713.

³ **Uczeń, czeladnik, mistrz. Apprentice, journeyman, master**

mistrzem poprzez zmonopolizowanie danego rynku (strona łamiąca taką umowę mogła być pozbawiona prawa wykonywania zawodu) i związaną z tym możliwością nałożenia kar statutowych.

Bez istnienia cechów, szkolenie w zawodzie dotyczyło by mniejszej ilości osób, produkcja warsztatów mistrzowskich miałyby mniejszą skalę (bo ograniczona by była do kręgu zaufanych osób z rodziny), a całe społeczeństwo było by poszkodowanym.

Cechy zajmowały się jednak bardzo szeroką gamą działań rynkowych. Dlaczego współcześnie uważa się przekazywanie wiedzy od mistrza do czeladnika za główne zadanie cechów rzemieślniczych? Jest tak ponieważ unormowania dotyczące szkolenia czeladników przez mistrzów to jedyne rozwiązanie prawne, które jest znane wszystkim europejskim cechom rzemieślniczym bez względu na branżę, lokalizację, czy okres historyczny.

2.1.2 Cechy: opodatkowanie handlu oraz finansowanie wydatków władcy

-w cechach kupieckich mniejszą rolę odgrywało wyszkolenie, a większą zaufania do kontrahentów (klany etniczne)

Średniowieczne cechy⁴ ułatwiały władcy opodatkowanie obrotu towarami, oraz zapewniały płynność finansową poprzez udzielanie pożyczek.

W średniowieczu wysoki koszt komunikacji na duże odległości, oraz mała ilość ludzi piśmiennych znacznie zwiększała koszty tworzenia biurokracji, która mogła by wspomagać rządy panujących domów. W związku z tym możliwość tworzenia sprawnego aparatu podatkowego przez władców była nikła.

Jednakże władca współpracujący z cechami nie musiał opłacać i nadzorować własnych urzędników podatkowych, by obserwować obroty rzemieślników oraz realizowane przez nich marże. W zamian za podatki płacone zazwyczaj z góry przez zwierzchników cechu nadawał cechowi przywileje. Przywileje te miały formę np.:

- ❑ monopolu na dany rodzaj działalności,
- ❑ zwolnienie z innych obowiązujących na danym terenie podatków,
- ❑ prawa targu (obcy rzemieślnicy/kupcy musieli w danym mieście rozładować swoje towary i wystawić je na sprzedaż po określonej cenie), itp.

Co ciekawsze władca nie musiał również obserwować marż realizowanych przez poszczególne cechy, by ustalić optymalny poziom opodatkowania. Wystarczyło, że mógł obserwować ustępstwa czynione przez poszczególne cechy w zamian za różne przywileje. W ten sposób był w stanie skutecznie i efektywnie ocenić wartość przywilejów dla cechów.

⁴ Niniejszy rozdział powstał głównie w oparciu o: Roberta Dessi, Sheilagh Ogilvie, "Social Capital And Collusion: The Case Of Merchant Guilds", CESIFO Working Paper No. 1037 Category 10: Empirical And Theoretical Methods September 2003

W obliczu braku rozwiniętych rynków finansowych średniowieczni władcy mieli kłopoty z pozyskaniem finansowania swoich przedsięwzięć (wojny, budowle, nagrody dla swych zwolenników, zabawy dworskie). Problem z uzyskaniem finansowania był pogłębiony przez ryzyko dla pożyczkodawcy, które polegało na tym, że władca mógł odmówić zwrotu pożyczki a pożyczkodawca będący poddanym miał nikłe szanse na wyegzekwowanie swych pieniędzy. Zorganizowane cechy, które z jednej strony były w stanie oszacować wartość przywilejów, oszacować przyszłe dochody swych członków i sięgnąć do ich kieszeni, a z drugiej strony stanowiły siłę z którą władcy musieli się liczyć mogły udzielić takiej pożyczki i liczyć z dużą dozą prawdopodobieństwa na jej zwrot.

Cechy w zamian za finansowanie władcy otrzymywały przywileje.

2.1.3 Szkodliwe czy pożyteczne?

“Średniowieczne cechy były monopsonistami na lokalnych rynkach pracy, posiadały ograniczone uprawnienia regulacyjne, oraz były monopolistycznymi konkurentami na rynkach regionalnych i międzynarodowych gdzie rzemieślnicy sprzedawali większość swoich produktów.”⁵

2.1.3.1 „Monopol na produkcję w danym mieście”, ale nie monopol.⁶

W XVIII i XIX wieku termin monopol miał znacznie szersze znaczenie niż współcześnie. Adam Smith w „Bogactwie Narodów” pisał o „monopolach jednego lub innego rodzaju” i pod termin ten podciągał zarówno polityczne jak i ekonomiczne bariery konkurencji, często w swych opisach monopolu podając zarówno przyczyny jak i skutki.

Nieco później Karol Marx zdefiniował monopol jako nieuchronną i naturalną konsekwencję kapitalistycznego sposobu produkcji, którego celem był wyzysk proletariatu przez kapitalistów. Według Marxa cechy stanowiły proto-kapitalistów, którym brakło odpowiedniej ilości kapitału by skutecznie zmonopolizować produkcję. W świetle tej definicji cechy „regulowały jakość i ceny usług, przede wszystkim zaś ceny i zbyt produkcji, zmierzając do monopolu w tym zakresie”.⁷

Współczesne znaczenie terminowi monopol nadał Alfred Marshall (... - ...) stwierdzając, że „monopolista to jedyny sprzedawca towaru o ograniczonej liczbie podobnych towarów”. Według tej definicji monopolista ma kontrolę nad poziomem podaży i ceną oferowanego produktu. Ta teoretyczna definicja dopuszczała tylko doskonały monopol lub doskonałą konkurencję. Na początku XX wieku ekonomia ignorowała fakt, że

⁵ Gary Richardson, „A Tale of Two Theories: Monopolies and Craft Guilds in Medieval England and Modern Imagination”, *Journal of History of Economic Thought*, Vol. 23, # 2, (June 2001), pp. 217–242.

⁶ Ten rozdział woparciu o: Gary Richardson, „A Tale of Two Theories: Monopolies and Craft Guilds in Medieval England and Modern Imagination”, *Journal of History of Economic Thought*, Vol. 23, # 2, (June 2001), pp. 217–242

⁷ Tadeusz Łepkowski (red. nacz.), „Słownik Historii Polski”, Wiedza Powszechna, wyd VI, 1973

większość producentów posiada jakąś ilość siły rynkowej, często zmienną w czasie i zależną od tak różnorodnych czynników jak technologia produkcji, poziom popytu, oraz prawo stanowione przez polityków.

Współczesny leksykon ekonomistów zawierający w miejsce jednego słowa monopol takie pojęcia jak: monopolista, monopsonista, konkurencja monopolistyczna, konkurencja niedoskonała, oligopol, [collusion], kartele, dyskryminacja cenowa, bariery wejścia, zaczął się tworzyć dopiero w pierwszej połowie XX wieku wraz z upowszechnieniem prac Chamberlina⁸ i Robinson⁹, a do nauk innych niż ekonomia dotarł dopiero w drugiej połowie XX wieku.

W międzyczasie historycy i socjologowie tworzyli swoje opisy cechów i korzystali ze słowa monopol w o wiele luźniejszym sensie niż współcześni ekonomiści. „Monopoliści” opisywani przez historyków i socjologów nie byli władni zakazać sprzedaży produktów swych konkurentów we własnym mieście (bo narazili by się swym sąsiadom zrzeszonym w innych cechach), nie mieli władzy nad miejscami sprzedaży poza własnym miastem, sprzedawali podobny lub wręcz jednorodny towar, konkurowali o pieniądze klientów z innymi „monopolistami”, częste nawet nie mieli monopolu na produkcję we własnym mieście ponieważ ten przywilej nie obejmował jurydyków królewskich, terenów pod władzą duchowną, oraz przedmieść.

Różne i zmienne w czasie znaczenie tych samych słów w różnych naukach prowadzi do nieporozumień co do korzystnego lub szkodliwego wpływu cechów na ówczesne społeczeństwa. Historycy pisząc, że „cech ustalał ceny”¹⁰ nie przesądzają, czy dana grupa producentów była „price-setters”, czy też „price takers” stwierdzają prawdopodobnie, li tylko, że na podstawie dostępnych dokumentów wiemy, że cech starał się ujedlinić ceny na produkty swych członków. Historycy nie badali na ile i który cech był w stanie ustalić ceny powyżej kosztów produkcji, ponieważ formułowanie odpowiednich hipotez wymagałoby od nich znajomości *industrial organization*, która rozwinęła się dopiero w drugiej połowie XX wieku, oraz w wielu przypadkach napotykałoby na trudności związane z małą ilością danych potrzebnych do odpowiedzi na tak sformułowane pytania.

2.1.3.2 Cech, organizacja społeczno-gospodarcza czy kartel?

Raz stworzona organizacja społeczno-gospodarcza, może być wykorzystywana do różnych celów. Cechy w stosunku do współczesnych o nich wyobrażeń były wszechorganiające. Już sama nazwa cech rzemieślniczy to oświeceniowe uproszczenie. Korporacje średniowieczne były bractwami pod wezwaniem świętej osoby, wydarzenia, lub przedmiotu. Organizowały życie religijne i towarzyskie swych członków (kościół lub kaplica, msze, pogrzeby), oraz produkcję. W zależności od epoki waga poszczególnych

⁸ Chamberlin, E.H. 1946. *The Theory of Monopolistic Competition*. Cambridge: Harvard University Press, 1946.

⁹ Robinson, Joan. 1933. *The Economics of Imperfect Competition*. London: Macmillan, 1933.

¹⁰ Ihnatowicz, Mączak, Zientara, Żarnowski, „Społeczeństwo polskie od X do XX wieku”, Książka i Wiedza, wyd. 2-gie, 1988

zadań się zmieniała, zazwyczaj wraz z postępem czasu coraz ważniejsza stawała się rola gospodarza.

Średniowieczne cechy pełniły rolę dzisiejszej szkoły, instytutu kontroli jakości, banku, opieki społecznej, kancelarii prawnej (n.p. prowadziły sprawy spadkowe swych członków), grupy lobbingowej, jednostki paramilitarnej, organizacji zakupowej – oraz w zależności od potrzeby zastępowały wiele innych współczesnych instytucji.

Jednak nieporozumieniem jest porównywanie cechów do XIX wiecznych karteli. Cechy nie mogły być prostymi porozumieniami ograniczającymi konkurencję na szkodę konsumentów. Ponieważ, konsumenci ci (władze miejskie, książęta i królowie) aprobowali statuty cechów zawierające przywileje cechowe, lub będąc skupieni w innych cechach posiadali własną siłę polityczną i rynkową, która mogli wykorzystać we obronie własnego interesu, oraz były narażone na konkurencję cechów z innych miast.

Oczywiście cechy podejmowały próby wzbogacenia się kosztem społeczeństwa, tak jak robią to współcześni przedsiębiorcy. Występowanie takich zachowań potwierdza ówczesne ustawodawstwo, które ukierunkowane było na zapobieżenie takim zachowaniom, i na przykład ograniczało zakupy hurtowe towarów dostarczonych do miasta do godzin popołudniowych, oraz w wypadku braku danego towaru nakazywało towary zakupione hurtowo odsprzedać mieszkańcom miasta po cenach detalicznych.

Siła rynkowa cechów nie wynikała, z siły przywilejów, które były zależne od konsumentów nadających te przywileje (władze miejskie i feudałowie), oraz były ograniczone siłą polityczną innych cechów, które były konsumentami. Siła rynkowa cechów wynikała z właściwości branży w których funkcjonowały oraz bilansu popytu i podaży.

2.1.3.3 O którym rynku mówimy?

Siła producenta zawsze zależy od ukształtowanych przez technologię kosztów produkcji i sprzedaży, oraz od poziomu i elastyczności popytu.

Współcześnie podczas postępowań antymonopolowych strony tych postępowań walczą o korzystne dla siebie definicje rynku i starają się na przykład ustalić czy mamy do czynienia z rynkiem opakowań na napoje czy też z rynkiem puszek aluminiowych, oraz udowadniają że rynkiem na kable i drut jest tylko jeden kraj lub cała Europa.

Te same czynniki kształtowały siłę rynkową cechów. Jest prawdopodobnym, że ze względu na mniejszą konkurencję wśród cechów produkujących żywność (ograniczona możliwość handlu na odległość i niska elastyczność popytu), oraz lepsze stosunki kupców z władcami (duża ilość wolnej gotówki, oraz międzynarodowe koneksje) społecznie szkodliwe działania przypisywane cechom częściej występowały wśród producentów żywności oraz cechów kupieckich.

Podobnie jak dziś liczyła się marka i reputacja producenta. Producenci prostych tkanin wełnianych lub lnianych, konkurowali z producentami z całej Europy. Naomiast producenci luksusowych tkanin z Flandrii cieszyli się większą siłą rynkową.

W branżach w których istniała mała ilość bardzo lukratywnych zamówień takich jak kamieniarze szkolenie uczniów o wiele bardziej było ograniczone do członków własnej rodziny, niż w branżach takich jak sukiennictwo gdzie posiadanie kompetentnych uczniów i czeladników z poza rodziny zwiększało moce produkcyjne warsztatu mistrza i pozwalało mu konkurować na **plynnym** ogólnoeuropejskim rynku sukna.

▪ syn mistrza miał dostęp do mistrzostwa z automatu (czasami pewno tak). Nie do końca, często dziedziczył warsztat w spadku (konieczny by z czeladnika stać się mistrzem). Ale czasami rodzina znajdowała mu innych fach by się mógł wyżywić. W miastach rozkwitających, więcej możliwości zmiany zawodu: Ojciec Durera był złotnikiem [znajdź cytaty] a on został malarzem

- przykład wielkiej Brytanii

...Od Henryka XVII do wojny domowej wzrost monopoli...

Cechy w Anglii i cechy na kontynencie trwały do drugiej połowy XVIII wieku. I tu i tam większość szkolenia zawodowego do tego czasu odbywała się za pośrednictwem cechów.

Jednak w Anglii po wojnie domowej (1642 - 1689) zanikają powiązania polityczne pomiędzy cechami a władzą (król nie musi mieć aprobaty parlamentu na nadania przywileju), podczas gdy na kontynencie powiązania te utrzymano lub wręcz wzmocniano.

W rezultacie w Anglii coraz trudniej było egzekwować restrykcyjną część uprawnień cechów i siłą rzeczy koncentrowano się na szkoleniu zawodowym.

- przykład USA

Przykład 2:

Dlaczego nie było cechów w brytyjskich koloniach w Ameryce? Bbo można było nawiać do sąsiedniego stanu; gdzie ze względu na wzrost gospodarczy był ciągły popyt na wykwalifikowaną siłę roboczą.

Benjamin Franklin¹¹

W wieku 10 lat produkcja świeczek i mydła w warsztacie ojca
Potem próba nauki zawodu producenta noży i nożyczek (ale jego niedoszły mistrz (zresztą jego wuj) zarządzał zbyt wysokiej opłaty wstępnej)

¹¹ Walter Isaacson, "Benjamin Franklin. An American Life", Simon & Schuster, New York, 2003

W wieku 12 lat uczniem w warsztacie drukarskim swojego brata
W wieku 17 lat uciekły z Bostonu do Filadelfii łamiąc umowę uczniowską, by zostać
czeladnikiem u innego mistrza

2.2 Dlaczego cechy rzemieślnicze istniały tak długo?

2.2.1 Cechy były pożyteczne

Współczesne poglądy na cechy są w dużej mierze ukształtowane przez Adama Smitha i Karola Marxa (zdecydowanie negatywne). Adam Smith (1723 - 1790) i Karol Marx (1818 - 1883) swoje poglądy na cechy sformułowali w okresie, gdy udział w rynku cechów rzemieślniczych malał na rzecz produkcji zorganizowanej przez kapitalistów w fabrykach, a znaczenie słowa monopol było o wiele szersze niż obecnie. W okresie przez nich obserwowanym rozwiązania organizacyjne przyjęte przez cechy, zaczęły utrudniać alokację ograniczonych środków społeczeństwa do najefektywniejszych sposobów ich wykorzystania – stały się anachroniczne.

Na przykład, Smith uważał długi okres czeladnictwa (około 7 lat dla większości cechów w Anglii) za dowód nadużywania uprzywilejowanej pozycji cechów. Natomiast Marx, uważał, ograniczenie ilości czeladników przypadających na jednego mistrza za dowód wstecznictwa polegającego na uniemożliwieniu rozwoju kapitalizmu. Smith nie doceniał, że zanim zaczęło się upowszechniać prywatne, a następnie państwowe szkolnictwo monopol na pracę wyszkolonego czeladnika, był zwrotem kosztów nauki. A Marx, natomiast, nie doceniał, konieczności ograniczenia ilości czeladników do możliwości „przerobowych” ich nauczyciela.

Zarówno Marx jak i Smith nie wyjaśniają dlaczego przez ponad pięć wieków cechy rzemieślnicze były najpowszechniejszą metodą organizacji produkcji. Nie może być bowiem prawdą jak zdaje się twierdzić Smith i jak twierdził Marx, że cechy żerowały na społeczeństwach przez ponad pięć(!) wieków poprzez czerpanie nienależnych im rent ekonomicznych. Czerpanie rent ekonomicznych jest możliwe gdy istnieją wysokie ekonomiczne i polityczne bariery wejścia na rynek.

Takich barier¹² i takich rent nie było, konkurencja pomiędzy lokalnymi władcami i miastami uniemożliwiała narzucenie monopolu cechu dalej niż mury jednego miasta, a czasami nawet i wewnątrz ich było to trudne. Ponadto w prawie i praktyce średniowiecza i odrodzenia nie istniał monopol we współczesnym rozumieniu tego słowa. Cechy otrzymywały m.in. prawo do nadzorowania wykonania umów czeladniczych, warunków pracy, jakości produkcji, uprzywilejowany dostęp do surowców, lub ustalania poziomu produkcji swych członków. Ale był to „monopol” związany z produkcją na ograniczonym obszarze, a nie z handlem tymi towarami. Owszem prawo często ograniczało osobę sprzedawcy do członków cechu, ale zakaz ten dotyczył zazwyczaj sprzedaży detalicznej i nie ograniczał sprzedaży towarów do wyprodukowanych w danym mieście, oraz nie ograniczały handlu hurtowego tymi towarami. Ponadto

¹² Ten i poniższe akapity na podstawie: Gary Richardson, “Guilds, laws, and markets for manufactured merchandise in late-medieval England”, *Explorations in Economic History* 41 (2004) 1–25

poszczególne miasta, konkurowały pomiędzy sobą w sprzedaży poza swoją jurysdykcją, to jest w sprzedaży na terenach wiejskich i w małych miasteczkach zamieszkałych przez znakomitą większość ówczesnych społeczeństw, zazwyczaj poprzez regularnie odbywające się jarmarki.

2.2.2 Cechy rzemieślnicze umożliwiały postęp technologiczny

Cechy prosperowały tak długo ponieważ były najbardziej efektywną metodą organizacji produkcji przemysłowej, a fakt ten zawdzięczają przewadze w postępie technologicznym nad innymi formami organizacji produkcji.

Rzemieślnicy skupieni w cechach koncentrowali się na postępie technologicznym ukierunkowanym na oszczędności w kapitale i zwiększaniu jakości produkcji. Rzadziej natomiast dokonywali postępu technologicznego zmniejszającego nakład pracy, lub zastępującego pracę wykwalifikowanych rzemieślników, pracą niskokwalifikowanych robotników.

Cechy rzemieślnicze tworzyły postęp technologiczny. Gdyby cechy ograniczały postęp technologiczny to na przestrzeni kilku(!) wieków ich główni konkurenci w postaci partaczy osadzonych na przedmieściach i wsiach, oraz nieliczne i do XVIII wieku rachityczne manufaktury w końcu zdobyłyby przewagę zarówno w jakości jak i koszcie produkcji.

Prawdą jest natomiast, że cechy nadawały postępowi technologicznemu kierunek zbieżny z swoimi interesami. Większość innowacji wprowadzonych przez cechy polegała na minimalizowaniu kapitału potrzebnego w produkcji, oraz zwiększaniu jakości produkowanych dóbr. Natomiast ilość innowacji pozwalających zaoszczędzić nakład pracy lub zastąpić wysokokwalifikowaną pracę, pracą prostą była rzeczywiście niska. Jest to oczywisty wybór dla rzemieślnika, który posiada mało kapitału, ale duże zasoby wykwalifikowanej siły roboczej.

Podnoszenie pojedynczych przypadków blokowania postępu technologicznego przez cechy, często znane nam tylko z powodu towarzyszących im przesłień politycznych lub burd ulicznych, do rangi reguły jest błędne. Zwłaszcza gdy towarzyszy mu znaczący brak wiedzy na temat słabo udokumentowanego, ale regularnego postępu technologicznego i organizacyjnego czynionego przez cechy.

Dlaczego cechy tak długo były bardziej wydajną formą produkcji niż partacze oraz manufaktury sponsorowane przez możnych?

Szkolenie

Koncentracja rzemieślników w klastry

Migracja rzemieślników pomiędzy regionami

Monopol na dochody z wynalazku

- trudno mierzalny

Jest prawdą, że w zależności od bilansu siły wewnątrz cechu, dany cech mógł być bardziej lub mniej innowacyjny. (bogaci mistrzowie mieli kapitał, im maszyny nie przeszkadzały, nowi mistrzowie, którzy mieli głównie pracę swoją i czeladników nie mieli interesu w pracooszczędnym postępie technologicznym)

2.3 Dlaczego cechy rzemieślnicze przestały istnieć?

2.3.1 Urbanizacja¹³

Postępująca w XVIII i XIX wieku urbanizacja umożliwiła masową specjalizację ponieważ zwiększała prawdopodobieństwo połączenia podaży specjalistycznych towarów i usług z popytem. Produkcja półproduktów przez wyspecjalizowanych rzemieślników stawała się coraz bardziej opłacalna. Natomiast masowa specjalizacja i związane z nią koncentrowanie się na poszczególnych etapach produkcji przyspieszyła postęp techniczny, zwłaszcza postęp technologiczny polegający na zastąpieniu wykwalifikowanych rzemieślników, przez niewykwalifikowanych robotników.

Postęp technologiczny zapoczątkowany masową specjalizacją, oraz masowa migracja nieskwalifikowanych chłopów do coraz bardziej atrakcyjnych miast umożliwiły zastąpienie wysokokwalifikowanych członków korporacji, niskokwalifikowanymi robotnikami, którzy korzystali przy produkcji z maszyn i rozłożenia procesu produkcji na coraz prostsze elementy.

Zmiany te zostały przypieczętowane w drugiej połowie XIX wieku upowszechnieniem obowiązku szkolnego. Młodzież zamiast w ramach umowy czeladniczej przez 6 do 12 lata nabywać specjalistyczne umiejętności związane z danym fachem zaczęła uczęszczać do szkół ogarniczając podaż czeladników.

2.3.2 Rozwój aparatu podatkowego

W większości państw europejskich średniowiecznie cechy uległy likwidacji dopiero w XVIII lub XIX wieku, gdy władcy stworzyli nowe systemy podatkowe.

¹³ Ten rozdział oparty m.in. o Daron Acemoglu, "Technical Change, Inequality, and the Labor Market", Journal of Economic Literature, Vol. XL (March 2002), pp. 7-72

[... opapierowanie obrotu gospodarczego, księgi handlowe ...sprawdź literaturę w niebieskim pudle przy fotelu...]

Decyzje polityczne o zniesieniu przywilejów cechów¹⁴:

Francja 1791

Rzym 1807 (sprawdź kiedy dotarł Napoleon)

Anglia 1835

Hiszpania 1840

Austria 1859

Włochy 1864 (kiedy było zjednoczenie Włoch)

Niemcy 1869 (co robił wtedy Bismarck)

¹⁴ Stephan R. Epstein, "Guilds", w J. Mokyr (red) The Oxford Encyclopedia of Economic History, Oxford 2004.

3 Korporacje zawodowe wspólnie

“Zarówno konsumenci jak i przedstawiciele zawodów mogą mieć bodźce do żądania regulowania poszczególnych branż. Jednak konsumenci rzadko są siłą wprowadzającą nowe regulacji, być może z powodu problemu gapowicza (ang. free rider problem) oraz rzadkiego nabywania poszczególnych towarów i usług.

Natomiast przedstawiciele zawodów regularnie domagają się regulacji zazwyczaj w postaci koncesjonowania świadczenia usług.

Nie jest jasne czy czynią tak z powodu zwiększonych dochodów związanych z ograniczoną konkurencją czy też w trosce o dobro wspólne, jednak wiele z ostatnich badań sugeruje że chodzi o zwiększenie własnych dochodów.”¹⁵

3.1 Dlaczego powstały

Są trzy powody dla których powstają współczesne korporacje zawodowe:

1. Korporacje zawodowe są jednym¹⁶ ze sposobów na ułomność rynku polegającą na istnieniu znacznej **asymetrii informacji** pomiędzy klientem a producentem.
2. Korporacje często są **przydatne dla państwa (choć niekoniecznie obywateli)**, które w zamian za nadanie monopolu lub ograniczenie konkurencji na rynku przyznanym korporacji nakłada na nią obowiązek wykonywania którejś z funkcji państwa.
3. Silne korporacje umożliwiają swym członkom **Pasożytowanie (ang. rent extraction) na zatomizowanym i nidoinformowanym społeczeństwie.**

3.1.1 Asymetria informacji

[...check out goodhart notes...]

Rynek działa sprawnie tylko wtedy, gdy kupujący posiada wszystkie potrzebne informacje do oceny nabywanej usługi i jest w stanie z nich skorzystać. Czasami konsument nie ma tylu informacji ale poprzez regularne nabywanie danego produktu lub

¹⁵ Carolyn Cox and Susan Foste, “The Costs And Benefits Of Occupational Regulation”, Bureau Of Economics Federal Trade Commission, October 1990

¹⁶ Inne możliwe rozwiązania to np. narzucenie technologii produkcji przez państwo (n.p. przemysł spożywczy, przemysł gastronomiczny, przemysł finansowy).

usługi jest w stanie wyrobić sobie o nim opinie i dokonując zakupu nagrodzić producenta dostarczającego dobrej usługi lub produktu.

Jednak w przypadku większości usług wykonywanych przez tzw. wolne zawody istnieje znaczna asymetria informacji pomiędzy kupującym a sprzedającym, a dana usługa jest nabywana przez konsumentów rzadko. Ekstremalnym przypadkiem takiej sytuacji jest ofiara wypadku potrzebująca pomocy lekarskiej, która może nie mieć wiedzy potrzebnej do oceny świadczonej usługi, oraz nawet gdyby posiadała taką wiedzę może nie być w stanie z niej skorzystać. Dlatego konsumenci powypadkowych usług medycznych zyskują z wprowadzonego przez państwo ograniczenia dostępu do zawodu lekarza w postaci korporacji lekarzy.

3.1.2 Państwo oddaje swoje obowiązki i nadaje przywileje

Współcześnie do obowiązków państwa zalicza się wiele skomplikowanych zadań, o wysokim ryzyku wadliwego wykonania i wymagających zaawansowanej wiedzy. Nie jest to zadanie z którym państwo łatwo sobie radzi. Dlatego urzędnicy i politycy częstą wolą przekazać swoje obowiązki korporacji zawodowej w zamian za nadane jej przywileje.

Obrona z urzędu dla osób których nie stać na obrońcę jest klasycznym przykładem takiej umowy pomiędzy korporacją a państwem. W zamian za monopol na dany rynek korporacja przejmuje obowiązek państwa. Politycy przestają ponosić odpowiedzialność za jakość wykonania tego obowiązku państwa. W percepcji społecznej wszelkie błędy i niedostatki w wykonywaniu obrony z urzędu obciążają indywidualnych adwokatów lub korporację adwokacką, a nie ministra sprawiedliwości i premiera. W zamian korporacja adwokatów dostaje lukratywny monopol, który nie obciąża budżetu państwa tylko kieszenie konsumentów.

[... adwokaci i obrona z urzędu ...]

3.1.3 Asymetria siły

Konsumentom jest trudno zorganizować się do lobbowania za korzystnym dla nich kształtem regulacji dotyczących korporacji ponieważ:

- ❑ Konsumentom zazwyczaj mało wiedz na ten temat poszczególnych rynków i związanych z nimi regulacji,
- ❑ Konsumentom są różnorodni (ta sama regulacja różnie może na nich wpływać!) i rozproszeni, więc trudno ich zorganizować do wspólnego działania,
- ❑ Indywidualne korzyści z naprawy odczuwalne przez pojedynczego konsumenta są zazwyczaj niewysokie, pomimo, że łączne korzyści z naprawy regulacji mogą być ogromne,

-
- Na wysiłku kilku osób na rzecz rozwiązań prokonsumenckich skorzystają wszyscy konsumenci, ale koszty poniosą wyłącznie konsumenci działający na rzecz naprawy regulacji.

Natomiast przedstawiciele poszczególnych zawodów zazwyczaj dobrze się znają pomiędzy sobą, mają wspólny interes bo regulacja dotycząca ich zawodu będzie miała podobny wpływ na każdego z nich, posiadają znaczną wiedzę o dotyczących ich regulacjach, mogą odnieść wysokie indywidualne korzyści z regulacji, oraz są w stanie skompensować koszty poniesione przez przedstawicieli działających w ich imieniu.

3.2 Dlaczego rola współczesnych korporacji zostanie ograniczona

3.2.1 Korporacje są społecznie nieefektywną formą organizacji produkcji

“Ograniczenia wykonywania zawodu gdy są dobrze pomyślane i wdrażane mogą chronić zdrowie i bezpieczeństwo obywateli poprzez zwiększenie jakości świadczonych usług (...) Jednak niniejszy raport stwierdza, że ograniczenia wykonywania zawodu często zwiększają ceny świadczonych usług i nakładają znaczne koszty na konsumentów.”¹⁷

Istnienie korporacji zawodowych oparte jest o poważny konflikt interesu. Państwo w celu zwiększenia dobrobytu społecznego oddaje korporacjom część swej władzy. Jednak sprawowanie tej władzy przez korporacje może i przynosi członkom korporacji znaczne korzyści materialne kosztem konsumentów.

Korporacyjne uregulowania wykonywania wolnych zawodów ograniczają konkurencję i zmniejszają skłonność do wydajnej pracy, obniżania kosztów, zwiększania jakości, oraz oferowania nowych produktów i usług. Praktyki stosowane przez korporacje takie jak narzucenie cen, ograniczenie reklamy, tworzenie barier wejścia do danego zawodu, narzucanie sposobu produkcji w wymierny sposób szkodzą konsumentom.

[...wstaw wykres Korupcja w/g TI i restrykcyjność regulacji EU...] [...policz korelacje...] [... są dwa wytłumaczenia korelacji, po pierwsze restrykcyjne regulacje korporacyjne powstały w odpowiedzi na korupcję (są odpowiedzią na korupcję), po drugie restrykcyjne regulacje korporacyjne (wspomagają korupcję)....]

¹⁷ Carolyn Cox, Susan Foste, “The Costs And Benefits Of Occupational Regulation”, Bureau Of Economics Federal Trade Commission, October 1990

Poniżej opisujemy cztery główne sposoby na które istnienie korporacji zawodowych szkodzi konsumentom.

3.2.1.1 Wyższe ceny

Ograniczenie popytu zwiększa ceny. Nie mamy badań empirycznych przeprowadzonych w Polsce, które by mogły przybliżyć nam straty ponoszone przez konsumentów z tego tytułu.

Pierwsze w Polsce badania dotyczące pozapodatkowych kosztów regulacji są obecnie prowadzone przez ekspertów związanych z Narodowym Bankiem Polskim. Ich wyniki nie są jeszcze dostępne.

Na razie posiłkujemy się badaniami z innych krajów, które wskazują, że regulowanie wolnych zawodów przez państwo może prowadzić do znacznego zwiększenia cen świadczonych usług. W USA gdzie regulacja większości wolnych zawodów odbywa się na poziomie stanów od wielu lat prowadzi się badania, które porównuje koszty i korzyści różnych sposobów regulacji.

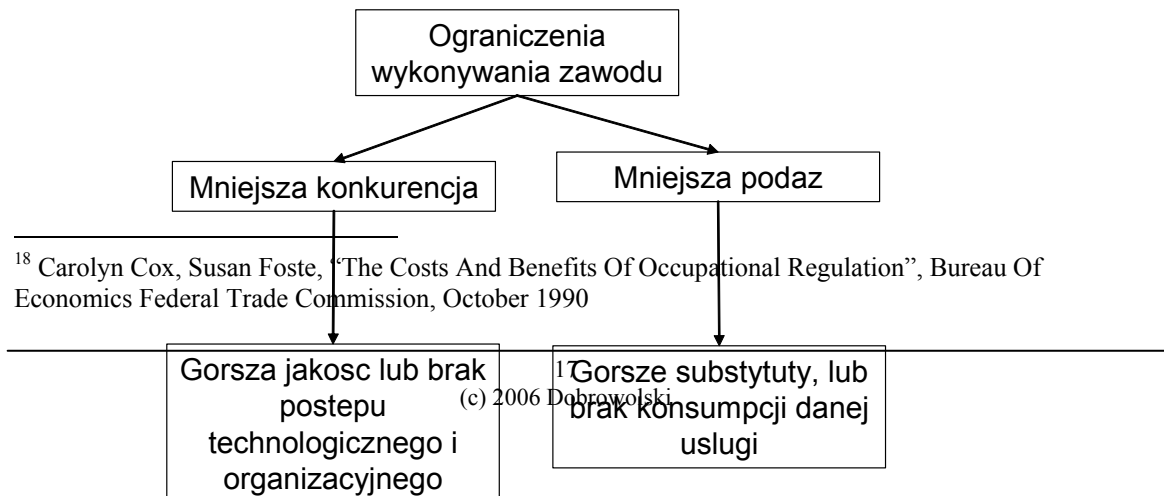
Przykładowo badania przeprowadzone w USA dotyczące rynku usług okulistycznych mówią, że tam gdzie regulacja spowodowała co najmniej kilkunasto procentowy wzrost cen:

Wpływ regulacji na ceny usług okulistycznych ¹⁸		
Rodzaj ograniczenia	Wpływ na cenę	Autor (data) badania
Reklama	25%	Benham (1972)
Reklama i ograniczenia dot. organizacji produkcji	33%	Bond (1980)
Reklama	9-16%	Feldman, Begun (1978) i (1980)
Reklama i ograniczenia dot. organizacji produkcji	20%	Kwoka (1984)
Ograniczenia dot. organizacji produkcji	5-13%	Haas-Wilson (1986)

[...Małe koszty płacone przez wiele osób tworzą wielkie sumy

3.2.1.2 Gorsza jakość usług lub konsumpcja gorszych substytutów

Ograniczenia w prawie do wykonywania zawodu prowadzić może do gorszej jakości usług lub przejścia klientów na konsumpcję gorszych substytutów albo powstrzymanie się od konsumpcji:

Przykład: opis kosztów z istnienia korporacji elektryków

[Korporacja elektryków] istnieje po to, by [...znajdź cytaty z prawa...]. Jednakże wywindowanie przez nią cen (Instalacja jednego gniazdka elektrycznego w Warszawie 30 zł) powoduje, że obywatele nie korzystają z jej usług i wiele napraw dokonują sami. Obniża to przeciętnego poziomu usługi i powoduje zagrożenie życia i zdrowia.

Nie jest to wyłącznie polskie doświadczenie. Jedno z badań cytowanych w raporcie Cox i Foste stwierdza, że surowsze ograniczenia wykonywania zawodu elektryka "są wysoce związane z wzrostem śmiertelnych wypadków porażenia prądem"¹⁹

3.2.1.3 Ograniczenie wyboru konsumentów

Wielu osobom, zwłaszcza tym o wyższych dochodach naturalnym wydaje się, że zwiększenie jakości produktu lub usługi jest zawsze korzystne dla konsumenta. Jednak rzadko zadają sobie pytanie: jak duże podniesienie jakości i jakim kosztem.

Nawet jeżeli w obliczu regulacji, która podwyższa jakość i koszt usługi konsumenci nie rezygnują z jej konsumowania lub nie zastępują jej inną usługą to konsumenci mogą być stratni.

Niektórzy konsumenci wolą wybrać usługi lub produkty o niższej cenie i niższej jakości. Pozbawienie ich tej możliwości pogarsza ich sytuację.

3.2.1.4 Źle pojęta solidarność zawodowa

Przedstawiciele danego zawodu mogą być jedynymi, którzy posiadają wiedzę konieczną do oceny jakości specjalistycznych usług. Jednakże przedstawiciele danego zawodu często nie mają interesu w działaniu na korzyść konsumenta a przeciw korporacyjnym kolegom.

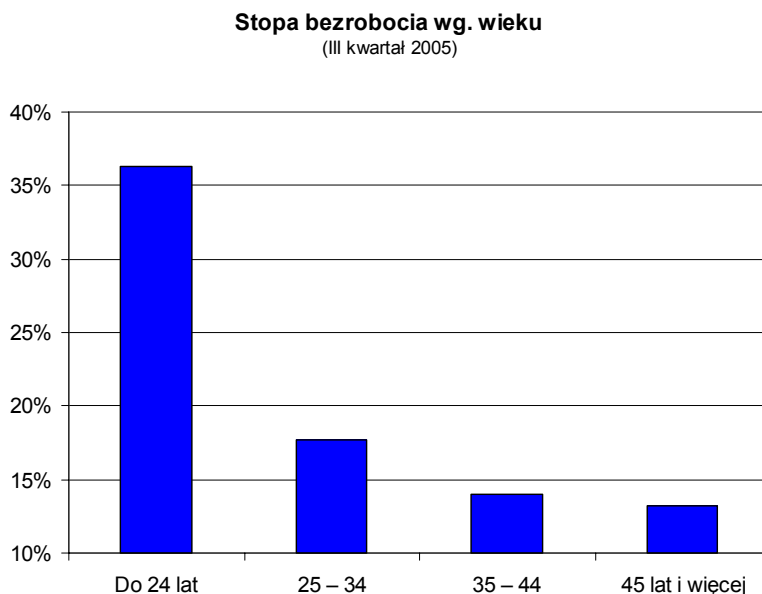
Tylko lekarz może być w stanie ocenić czy pacjent zmarł z powodu błędu medycznego czy przyczyn naturalnych. Tylko prawnik może być w stanie określić czy strona przegrała sprawę bo nie mogła jej wygrać, czy dlatego, że reprezentujący ją prawnik popełnił błąd.

Jeżeli postępowanie dyscyplinarne przeciw członkom korporacji jest kontrolowane przez członków korporacji może to uniemożliwić karanie winnych błędów na szkodę konsumentów. Bywa wręcz tak, że postępowanie dyscyplinarne jest wykorzystywane do wymuszania ograniczania konkurencji zamiast do trzymania standardów świadczonych usług na wysokim poziomie.

¹⁹ Carrol, S. and Gaston, R. "Occupational Restrictions and the Quality of -Service Received: Some Evidence." Southern Economic Journal 47(4) (1981): 959. cytujemy za Carolyn Cox and Susan Foste

3.2.1.5 Polskie korporacje: starzy bronią się przed młodymi

Bezrobocie wśród osób młodych jest w Polsce dwa do trzech razy większe niż wśród osób starszych (patrz wykres poniżej).

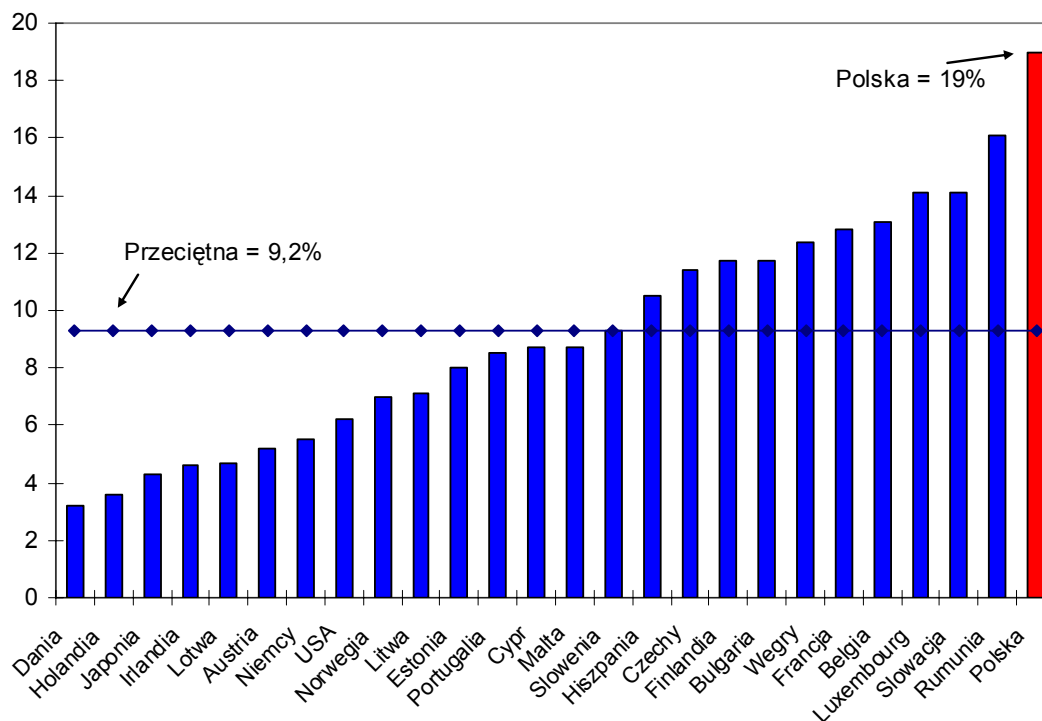

Źródło: „Kwartalna informacja o aktywności ekonomicznej ludności”,
Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 22.12.2005

Przyczyną tego stanu jest (i) prawo pracy, które chroni istniejące miejsca pracy w zasiedziałych firmach, kosztem bezrobotnych oraz firm wchodzących na rynek, oraz (ii) korporacyjne ograniczenia wykonywania zawodu, które siłą rzeczy dotyczą młodych pracowników i absolwentów.

Wszędzie na świecie stopa bezrobocia młodych jest wyższa niż starych (bo młodzi mniej potrafią), jednak różnica w stopach bezrobocia na korzyść wapieniaków w Polsce jest ogromna.

Różnica w stopie bezrobocia pomiędzy populacją ogółem a populacją w wieku poniżej 25 lat

Źródło: Eurostat

Korporacje szkodzą młodym pracownikom i absolwentom stawiając zbyt wysokie wymagania, których jedynym celem jest ograniczenie konkurencji ze strony młodszych. Geneza tych dążeń prawdopodobnie kryje się w roku 1989, który stworzył młodym niespodziewaną szansę przebicia się. W wielu zawodach zaistnienie rynku jednocześnie przekreśliło znaczenie dojścia do źródła deficytowych produktów i przedstawicieli władzy, oraz narzuciło wymóg nabycia nowych kwalifikacji. Przykładowo na rynku usług prawnych starzy i młodzi prawnicy byli równie dobrzy w prawie handlowym, a młodzi zazwyczaj znali lepiej języki zagraniczne.

Ponieważ jednak starsi wiekiem obywatele częściej głosują i zazwyczaj są sprawniejsi w lobbowaniu za swoimi interesami niż młodzi obywatele stosunkowo łatwo mogli oni tworzyć korporacje by odzyskać lub częściowo chronić pozycję utraconą w wyniku wprowadzenia gospodarki rynkowej.

[...wymogi rosną z czasem; pokazać na przykładzie ewolucji korporacji syndyków, gdzie stopniowo zwiększano wymagania. ...]

3.2.2 Rozwój nowoczesnych technik obróbki informacji

Dostęp do wszystkich informacji potrzebnych do oceny danego produktu lub usługi jest podstawowym warunkiem efektywnego²⁰ działania rynku. Współczesne techniki obróbki informacji przy pomocy komputerów oraz dostępu do nich przez internet zmniejszają koszt dotarcia do informacji. A tym samym zwiększają efektywność rynków. Konsumenci nie wychodząc z domu czy biura mogą dowiedzieć się coraz więcej o potrzebnych im produktach i usługach. Internet pozwala każdemu konsumentowi na szybkie i tanie porównanie ofert różnych dostawców. Za pomocą tego samego internetu nawet mała firma może udostępnić na całym świecie informacje o sobie za pomocą internetu w sposób tak powszechny jak jeszcze niedawno możliwe to było tylko dla dużych firm.

3.2.3 Duże zorganizowane podmioty gospodarcze

- Asymetria informacji; problem nie istnieje w przypadku dużych korporacji
- duże firmy które zainwestowały w reputację nie potrzebują notariuszy
- duże firmy prawnicze nie będą oszukiwać swoich klientów
- dla dużych firm międzynarodowych (prawo i księgowość) krajowe przepisy nie dają korzyści w postaci barier dla konkurencji, a tworzą spore koszty.

3.2.4 Postępująca demokratyzacja i tworzenie UE

“Wszystkie dostępne dane empiryczne wskazują, że regulacje prowadzą do suboptymalnych rezultatów dla konsumentów o różnym stopniu natężenia w takich dziedzinach jak prawo, księgowość, rzemiosło i aptekarstwo w wielu krajach członkowskich UE, zjawisko to jest szczególnie intensywne w tych krajach, które mają najbardziej restrykcyjne regulacje. Naszym zdaniem, że mniej restrykcyjne sposoby regulacji praktykowane w niektórych krajach członkowskich mogą być przeniesione do innych krajów członkowskich bez

²⁰ Klasyczna definicja doskonałego rynku zawiera m.in. takie cechy jak: jednorodny produkt, nieskończone elastyczne krzywe popytu i podaży (tzn. wielu kupujących i sprzedających), doskonała znajomość wszystkich informacji potrzebnych producentom i konsumentom przy produkcji i konsumpcji.

obniżenia jakości świadczonych usług a z korzyścią dla klientów.”²¹

[...w demokratycznym społeczeństwie instytucje określające interes publiczny muszą być pod demokratyczną kontrolą, korporacje nie mogą uzurpować sobie prawa do określania interesu ogółu zwłaszcza jeżeli nie podlegają demokratycznej kontroli obywateli ...]

3.2.4.1 Różnorodność, porównanie, wybór najlepszych regulacji

Unia Europejska jest federacją państw, a nie państwem unitarnym. Pozwala to na prowadzenie różnych polityk gospodarczych na terenie jednego rynku. Porównanie ich skutków z czasem upowszechni te lepsze.

Wśród obywateli UE rośnie świadomości, że można organizować gospodarkę na wzór takich państw jak Niemcy, Francja, Grecja, Włochy, Niemcy. Lub też można wybrać model gospodarki podobny do funkcjonującego w Irlandii, Wielkiej Brytanii, Holandii, oraz Danii.

Dotyczy to również regulacji wolnych zawodów. Pojawia się coraz więcej danych empirycznych (patrz tabela poniżej), które umożliwiają porównanie regulacji wolnych zawodów i jej skutków na terenie Unii Europejskiej.

Porównanie restrykcyjności regulacji wolnych zawodów					
	Biegli rewidenci	Prawnicy	Architekci	Inżynierowie	Farmaceuci
Niemcy	6.1	6.5	4.5	7.4	5.7
Francja	5.8	6.6	3.1	0	7.3
Grecja	5.1	9.5	b/d	b/d	8.9
Włochy	5.1	6.4	6.2	6.4	8.4
Austria	6.2	7.3	5.1	5	7.3
Luksemburg	5	6.6	5.3	5.3	7.9
Hiszpania	3.4	6.5	4	3.2	7.5
Portugalia	b/d	5.7	2.8	b/d	8
Belgia	6.3	4.6	3.9	1.2	5.4
Szwecja	3.3	2.4	0	0	12
Finlandia	3.5	0.3	1.4	1.3	7
Dania	2.8	3	0	0	5.9
Holandia	4.5	3.9	0	1.5	3
Wlk. Brytania	3	4	0	0	4.1
Irlandia	3	4.5	0	0	2.7

Źródło: Iain Paterson, Marcel Fink, Anthony Ogus, et al.,

“Economic impact of regulation in the field of liberal professions in different Member States. Regulation of Professional Services.”, Institute for Advanced Studies, Vienna, January 2003

²¹ Iain Paterson, Marcel Fink, Anthony Ogus, et al., “Economic impact of regulation in the field of liberal professions in different Member States. Regulation of Professional Services.”, Institute for Advanced Studies, Vienna, January 2003

Klucz do tabeli:

Wysoko restrykcyjne
Średnio restrykcyjne
Nisko restrykcyjne
Brak danych

Obywatele i reprezentujących ich politycy będą mieli coraz więcej okazji, by zastanowić się nad bilansem kosztów i korzyści nadawania przywilejów korporacjom zawodowym. Analiza ta będzie miała coraz większy wpływ na kształt regulacji.

3.2.4.2 Władza Komisji Europejskiej polega na ochronie konkurencji

Swój autorytet i władzę Komisja Europejska czerpie z ochrony wspólnego rynku. Komisji trudno jest narzucić wszystkim państwom decyzję polityczną. Ale za to może znaleźć poparcie większości państw do zmuszenia mniejszości państw do zaprzestania stosowania praktyk sprzecznych ze sprawnym funkcjonowaniem jednolitego rynku.

W roku 2003 na polecenie Komisarza Montiego Institut für Höhere Studien opublikował²² raport na temat regulacji wolnych zawodów w Unii Europejskiej. Głównym wnioskiem raportu oprócz stwierdzenia wysokiego zróżnicowania restrykcyjności regulacji, było udokumentowanie, że kraje o mniej restrykcyjnych regulacjach charakteryzują się węższym zatrudnieniem i wyższymi obrotami w regulowanych zawodach. Co oznacza, że wyższy poziom regulacji obniża poziom zatrudnienia i tworzenie dochodu narodowego.

[... wstaw wykresy z zatrudnieniem i obrotami w wolnych zawodach na głowę....]

Grupy zawodowe, które są silne na poziomie państw narodowych i uniemożliwiają niekorzystne dla grup zawodowych, ale korzystne dla społeczeństwa zmiany przepisów nie mają takiej siły przebicia na poziomie UE. Na przykład, lobbing na poziomie UE jest o wiele skuteczniej prowadzony przez duże przedsiębiorstwa międzynarodowe, które są konsumentem usług oferowanych przez wolne zawody, niż przez korporacje zraszające wolne zawody.

²² Iain Paterson, Marcel Fink, Anthony Ogus, et al., "Economic impact of regulation in the field of liberal professions in different Member States. Regulation of Professional Services.", Institute for Advanced Studies, Vienna, January 2003

4 Jak unieszkodliwić korporacje zawodowe, zasady ogólne

Na korporacje należy spojrzeć pod kątem jak najtańszego sposobu rozwiązywania problemu asymetrii informacji oraz uniemożliwienia korporacjom nadużywania swojej pozycji w walce o interesy swoich członków. Działania te należy oprzeć o następujące zasady:

- Ochrona dobrze zidentyfikowanego interesu ogółu:** Ograniczenia w dostępie do zawodu lub w jego wykonywaniu są dopuszczalne jedynie w obronie dobrze zidentyfikowanego interesu wspólnego. Niedopuszczalne są ograniczenia oparte o ogólnikowe dążenie do ochrony interesu publicznego.
- Wolność konkutowania pomiędzy przedstawicielami korporacji:** Wolność stanowienia ceny i reklamy pomiędzy przedstawicielem zawodu a klientem. Jedyny wyjątek to sytuacje w których udowodnione zostanie, że wolność taka jest sprzeczna z interesem ogółu.
- Demokratyczny nadzór i kontrola:** Niedopuszczalna jest całkowita samoregulacja i samonadzór przez korporacje. Zasadą musi być skuteczny nadzór obywatelski i państwowy oparty o większą niż obecnie przejrzystość korporacji. [...lista informacji dostępnych każdemu klientowi [...jawny cennik...], oraz udostępnianych co roku przez korporację [...ilość osób dopuszczonych do danego zawodu, obroty...]

4.1 Ograniczenia w dostępie do zawodu jedynie w obronie interesu wspólnego

- egzamin państwowy zamiast korporacyjnego
- fakultatywne zamiast obowiązkowe poświadczenie kwalifikacji
- zdemonopolizowanie usług, które mogą być wykonywane przez przedstawicieli zawodów pokrewnych

4.1.1 Egzamin państwowy zamiast korporacyjnego

1. Obniżenie i zobjektywizowanie barier wejścia i wyjścia		
1.1. Egzamin państwowy zamiast korporacyjnego		
Korporacja	Szkodliwa praktyka	Rozwiązanie
Awokaci, radcowie, notariusze.	Decydujące znaczenie o przyjęciu na aplikację ma <u>egzamin ustny organizowany przez korporacje</u> zawierający w sobie elementy uznaniowości i subiektywizmu, co może stanowić potencjalne pole do nadużyć.	Podstawą dopuszczenia do wykonywania zawodu prawniczego powinien być <u>egzamin państwowy</u> . Zakres przedmiotowy egzaminu powinien być określony ustawą. Egzamin powinien mieć charakter wyłącznie testu wielokrotnego wyboru. Ten typ egzaminu pozwoli na: a) zredukowanie kosztów egzaminów – testy będą

		sprawdzane komputerowo, b) przeprowadzanie jednolitego egzaminu na terenie całego kraju, oraz c) wyeliminowanie podejrzeń o korupcję i kumoterstwo.
[...korporacje budowlane...]	[...w opracowaniu...]	[...Wprowadzenie „dwutorowości” uzyskania uprawnień budowlanych możliwości ich uzyskania: drogą korporacyjną lub państwową z równoczesnym zniesieniem wymogu obligatoryjnej przynależności do izb zawodowych. ...]

4.1.2 Dobrowolne zamiast obowiązkowego poświadczenia kwalifikacji

Obowiązkowe poświadczenia kwalifikacji ogranicza krąg osób uprawnionych do świadczenia danej usługi do posiadaczy oficjalnych poświadczeń kwalifikacji.

Istnieje jednak wiele zawodów (n.p. instalatorzy budowlani) gdzie obowiązkowe poświadczenie kwalifikacji jest szkodliwe, ale pożądne może być dobrowolne poświadczenie kwalifikacji wydawane np. przez korporację zawodową, które będzie rękojmią wyższego standardu świadczonych usług.

Dobrowolne poświadczenie kwalifikacji da klientom większy wybór. Będą mogli oni wybrać tańszego rzemieślnika bez poświadczenia kwalifikacji, lub droższego z poświadczeniem kwalifikacji. Takie rozwiązanie również zwiększy konkurencję co może zaowocować nowymi sposobami i organizacją świadczenia usług.

Dobrowolne poświadczenia kwalifikacji można wprowadzić zwłaszcza w zawodach o następującej charakterystyce:

- Brak lub niska asymetria informacji pomiędzy sprzedającym i kupującym (nabywcy są w stanie ocenić jakość nabywanej usługi)
- Brak lub niskie koszty zewnętrzne (konsumowanie niskiej jakości usługi nie szkodzi stronom trzecim)
- Niska wartość zakupywanych usług lub wysoka powtarzalność zakupu

1. Obniżenie i zobiektywizowanie barier wejścia i wyjścia		
1.2 Fakultatywnie zamiast obowiązkowe poświadczenie kwalifikacji		
Korporacja	Szkodliwa praktyka	Rozwiązanie
Instalatorzy budowlani		
Syndycy	Wierzyciele nie mogą sami wybrać syndyka, co uniemożliwia konkurencję pomiędzy syndykami. Syndycy przedłużają postępowanie, aby wyciągnąć jak najwięcej wynagrodzenia dla	Pozwolić wierzycielom na wybór syndyka przez wierzycieli (spośród dowolnych osób), zamiast przez sędziego

	<p>siebie z masy upadłościowej.</p> <p>Zdarzają się skorumpowani syndycy, którzy okradają wierzycieli.</p> <p>Wierzyciele nie mają kontroli nad syndykiem, mogą co najwyżej składać zażalenia do sędziego komisarza.</p>	komisarza.
Komornicy	<p>Wierzyciel nie ma wyboru komornika, musi korzystać z kancelarii właściwej dla danego rewiru.</p> <p>Zmniejsza to konkurencję i uniemożliwia współpracę z komornikiem znanym i zaufanym.</p>	Umożliwić wybór komornika.

4.1.3 Obowiązkowe ubezpieczenie zamiast ustawowego ograniczenia wykonywania zawodu

Zwłaszcza na rynkach podlegających szybkiemu postępowi technicznemu lub organizacyjnemu.

1. Obniżenie i zobiektywizowanie barier wejścia i wyjścia		
1.3 Fakultatywnie zamiast obowiązkowe poświadczenie kwalifikacji		
Korporacja	Szkodliwa praktyka	Rozwiązanie

4.2 Ułatwienie konkurencji

4.2.1 Zdemonopolizowanie usług, które mogą być wykonywane przez przedstawicieli zawodów pokrewnych

2. Ułatwienie konkurencji		
2.1. Zdemonopolizowanie usług, które mogą być wykonywane przez przedstawicieli zawodów pokrewnych		
Korporacja	Szkodliwa praktyka	Rozwiązanie
Rzecznicy patentowi	<p>Tylko rzecznicy patentowi mogą być pełnomocnikami obywatela polskiego w postępowaniu przed urzędem patentowym.</p> <p>Co ciekawsze ograniczenie to nie dotyczy już obywateli zagranicznych, którzy mogą korzystać z usług adwokatów i radców prawnych.</p>	Pozwolić radcom i adwokatom reprezentować klientów w postępowaniu przed urzędem patentowym

Notariusze	Poświadczenie podpisu (tj. wylegitymowanie osoby podpisującej się i poświadczenie, że to ona złożyła podpis) wymaga udziału notariusza. Jest to czynność powszechna i tania co powoduje, że notariusze niechętnie uddają się poza swoją siedzibę w celu świadczenia tej usługi.	Zezwolenie radcom i adwkoatom na świadczenie usługi poświadczenia podpisu pod warunkiem [...prowadzenie ksiąg czynności notarialnych poddanych takim samym rygorom jak notariusze...]
------------	--	---

4.2.2 Wolność stanowienia ceny pomiędzy przedstawicielem zawodu a klientem

2. Ułatwienie konkurencji (c.d.)		
2.2. Wolność stanowienia ceny pomiędzy przedstawicielem zawodu a klientem		
Korporacja	Szkodliwa praktyka	Rozwiązanie
Architekci	Zobowiązania członków Izby Architektów do stosowania cennika stworzonego przez Izbę.	Zakazanie korporacji architektów narzucania cen (minimalnych, maksymalnych, sugerowanych). Pozwolenie jedynie na zbieranie informacji o tym jakie ceny architekci stosują w umowach z klientami, pod warunkiem że równocześnie zbierane będą informacje o tym którzy architekci stosują jakie ceny i informacje te będą publikowane niezwłocznie po zebraniu za pomocą internetu.

4.2.3 Zniesienie ograniczeń reklamy

2. Ułatwienie konkurencji		
2.3. . Zniesienie ograniczeń reklamy		
Korporacja	Szkodliwa praktyka	Rozwiązanie
Adwokaci, radcy prawni, notariusze, doradcy podatkowi	Całkowity zakaz reklamy utrudnia upowszechnianie informacji o niższych cenach i nowatorskich produktach, oraz stanowi barierę wejścia dla młodych przedstawicieli tych zawodów.	Zniesienie ograniczenia reklamy. Nałożenie na korporacje obowiązku prowadzenia rejestru reklam jej członków.

4.3 Zwiększenie przejrzystości poprzez skuteczniejszy nadzór obywatelski i państwowy

4.3.1 Przekazać sądownictwo zadowe do sądów powszechnych

3. Skuteczniejszy nadzór obywatelski i państwowy		
3.1. Przekazać sądownictwo zadowe do sądów powszechnych		
Korporacja	Szkodliwa praktyka	Rozwiązanie
Lekarze	Sądy lekarskie	
Sędziowie		
Adwokaci		

4.3.2 Jasno określić i egzekwować wymogi informacyjne

[... Zwiększanie informacji dostępnej publicznie pozwala zachować mechanizm rynkowy przy ocenie jakości świadczonych usług bo zostawia klientowi decyzje o korzystaniu z danego producenta, zamiast twardego zakazu wydawanego przez państwo...]

3. Ułatwienie konkurencji		
3.2. Zwiększenie dostępnych informacji		
Korporacja	Szkodliwa praktyka	Rozwiązanie
	Wyśrubowane wymogi doświadczenia i kwalifikacji – sprawdzić jak działają przedszkola	Zastąpić twardego wymóg posiadania, obowiązkiem poinformowania o posiadanym doświadczeniu i kwalifikacjach

4.3.3 „Usterka”

3. Skuteczniejszy nadzór obywatelski i państwowy		
3..3. „Usterka”		
Korporacja	Szkodliwa praktyka	Rozwiązanie
	-naprawa nie zepsutych części (samochody, elektrycy, hydraulicy)	„usterka” w wzkonaniu inspekcji handlu

5 Przykład jak unieszkodliwić konkretne korporacje

„W 1989 r. obowiązywały 93 dopuszczenia do wykonywania zawodu. W latach 2001–2003 nastąpił przyrost dopuszczeń do 131.”²³

5.1 Archeolodzy

- opisać pojawienie się „nowej kasy” w związku z zaostrzeniem wymagań w zakresie ochrony archeologicznej
- opisać rozporządzenie i jego wpływ na możliwość pracy w zawodzie dla młodych archeologów
- opisać działania studentów archeologii przeciw rozporządzeniu i ich fiasko

5.2 Notariusze

5.3 Syndycy

5.4 Psycholodzy

5.5 Adwokaci

5.6 Notariusze

- A Latin notary is a law professional with the public role of receiving, interpreting and give legal form to the will of the parts, writing the documents required for that purpose and guarantying the authenticity of those documents and keeping originals and issuing copies of those originals (I Congress of Latin Notaries, Buenos Aires, 1948)

²³ Janusz Paczocha, Wojciech Rogowski, „Reglamentacja gospodarki polskiej w latach 1989-2003”, Materiały i Studia, Zeszyt nr 187, NBP, Warszawa, luty 2005 r

▪ The notary is (i) a law professional that writes documents with guarantee of authenticity for all legal purposes, (ii) at the same time a liberal professional and a public officer. The public and private nature of the notary cannot be dissociated. (art. 1, Statute of Notaries, D-L. 26/2004 of Portugal)

▪ Opis ograniczeń narzucanych przez polskie prawo

▪ Prices regulated only with a basis on the value of the transaction (e.g., percentage of the value of the real estate sold) are not efficient. Combined with barriers to entry they have enriched the few professionals with monopoly rents

▪ jak naprawić (ograniczyć ilość działań objętych monopolem notariuszy, pozwolić na reklamy, konkurencję ceną

▪ pozwolić notariuszom na świadczenie innych usług prawnych oraz łączenie się w spółki (by w regionach wiejskich mieli z czego żyć)

COSTS OF DOING BUSINESS: Registering Property

Country	Number of procedures	Time (days)	Cost (% of property value)
Australia	5	7	4.5
Austria	3	32	4.5
Belgium	2	132	12.8
Canada	6	20	2.0
Czech Republic	4	122	3.0
Denmark	6	42	0.6
Finland	3	14	4.0
France	10	193	5.8
Germany	4	41	4.2
Greece	12	23	13.7
Hungary	4	79	6.8
Ireland	5	38	10.3
Italy	8	27	1.3
Latvia	10	62	2.1
Lithuania	3	3	0.3
Mexico	5	74	5.3
Netherlands	4	5	6.4
New Zeland	2	2	0.2
Norway	1	1	2.5
Poland	7	204	1.6
Portugal	5	83	7.3
Slovak Republic	5	22	3.1
Slovenia	6	391	2.0
Spain	4	20	7.1
Sweden	1	2	3.0
Switzerland	4	16	1.4
United Kingdom	2	21	4.1
United States	4	12	0.5

Source: Doing Business, World Bank, 2005

Density of notaries in the EU

Country	Number of notaries	Population per notary
Portugal	543	19,481
Luxemburg	36	12,750
Germany	9,867	8,381
Spain	2,950	13,991
France	8,122	7,614
Belgium	1,226	8,493

The highest barriers to entry are in Portugal, Spain and Luxemburg. In 1990 there were in Portugal only 360 notaries.

15-12-2005

9

Źródło: Liberal Professions: Notaries in EU – a framework for reforms, Abel M. Mateus Portuguese Competition Authority, Brussels, November 21st, 2005

6 Jak oceniać korporacje zawodowe?

[...Zaproponować przegląd i likwidację niepotrzebnych ograniczeń korporacyjnych na podstawie następujących kryteriów:

Dla proponowanych korporacji:

1. Czy i jak wysoka szkoda dla społeczeństwa wynika z braku regulacji świadczenia danych usług.
2. Czy poprawne świadczenie usługi wymaga wysokich umiejętności, które są ex ante niemożliwe do oceny przez konsumenta.
3. Jakie prawne rozwiązania mogą być zastosowane; uszeregować według kosztu.
4. Jak rozwiązano ten problem w innych krajach.

Dla istniejących korporacji:

1. Jaki cel miały spełnić regulacje tworzące korporację.
2. Jakie rzeczywiste skutki mają regulacje tworzące daną korporację
3. Jak rozwiązano ten problem w innych krajach.

...]

7 Mapa Korporacji

Korporacja	Szkodliwe praktyki	Proponowane działania	Sprzymierzeńcy w naprawie danej korporacji
Syndycy	<p>Wierzyciele nie mogą sami wybrać syndyka, co uniemożliwia konkurencję pomiędzy syndykami.</p> <p>Syndycy przedłużają postępowanie, aby wyciągnąć jak najwięcej wynagrodzenia dla siebie z masy upadłościowej.</p> <p>Zdarzają się skorumpowani syndycy, którzy okradają wierzycieli.</p> <p>Wierzyciele nie mają kontroli nad syndykiem, mogą co najwyżej składać zażalenia do sędziego komisarza.</p>	<p>Pozwolić na wybór syndyka przez wierzycieli (spośród dowolnych osób), zamiast przez sędziego komisarza.</p> <p>Znieść wymóg przepracowania 5 lat na stanowiskach kierowniczych przez syndyka.</p>	
Rzecznicy patentowi	Tylko oni mogą być pełnomocnikami w postępowaniu przed urzędem patentowym	Pozwolić radcom i adwokatom reprezentować klientów w postępowania przed urzędem patentowym	
☐ Izba Architektów ☐ Izba Inżynierów Budowlanych ☐ Izba Urbanistów		<p>Stworzyć dwie ścieżki nabywania uprawnień: państwowa i korporacyjna.</p> <p>Stworzyć obowiązek informowania klientów kto nadał uprawnienia</p>	
Komornicy Sądowi	Wierzyciel nie ma wyboru komornika, musi korzystać z kancelarii właściwej dla danego rewiru	<p>Umożliwić wybór komornika. Trzeba zmienić ustawę o komornikach sądowych i egzekucji.</p> <p>Sojusznicy: (1) Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych (Rafał Parczewski), (2) Krajowa Rada Radców Prawnych.</p>	

Adwokaci			
Artyści plastycy			
Lekarze	Odbieranie prawa wykonywania zawodu przysługuje Naczelnej Izbaie Lekarskiej. Izba regularnie „kryje” lekarzy, którzy powinni wylecieć z zawodu.	Przekazać prawo odbierania zawodu sędziom.	Stowarzyszenie Primum Nocere
Radcy prawni			
Notariusze	<ul style="list-style-type: none"> · kolejny podatek; usługa o małej wartości ale wymuszona prawem · zmowa cenowa · Odmawiają stawania do przetargów na świadczenie usług notarialnych (Krajowa Rada Notarialna nawet wydała oświadczenie w kwietniu 2003 w którym stwierdzono, że uczestniczenie przez notariusza w przetargach czy konkursach na świadczenie na sporządzenie czynności notarialnej stanowi naruszenie zasad etyki zawodowej notariusza gdyż poddaje w wątpliwość jego bezstronność jako osoby zaufania publicznego oraz uchybia powadze i godności zawodu notariusza) 	<p>Zwiększyć ilość notariuszy poprzez otworenie wstępu do tego zawodu. Notariuszem może zostać każdy kto:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Ukończył 18 lat ☐ Nie jest skazany ☐ Zda prosty egzamin państwowy ☐ Zarejestruje się jako notariusz 	
Sędziowie	<ul style="list-style-type: none"> -co to jest krajowa rada sędziów? -jaka jest rola tej rady przy powołaniu sędziów? -[...utrudniają odwołanie sędziów, których należy odwołać...] 		
Stowarzyszenia twórców ludowych – różne	· Możliwość przyznawania ulg podatkowych		

8 Bibliografia

- Daron Acemoglu, "Technical Change, Inequality, and the Labor Market", *Journal of Economic Literature*, Vol. XL (March 2002), pp. 7-72
- Carolyn Cox and Susan Foste, "The Costs And Benefits Of Occupational Regulation", Bureau Of Economics Federal Trade Commission, October 1990
- Commission Of The European Communities, "Communication From The Commission To The Council, The European Parliament, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions. Professional Services - Scope for more reform", Brussels, 5.9.2005 COM(2005) 405 final
- Commission Of The European Communities, "Communication From The Commission. Report on Competition in Professional Services" Brussels, 9 February 2004 COM(2004) 83 final
- Roberta Dessi, Sheilagh Ogilvie, "Social Capital And Collusion: The Case Of Merchant Guilds", CESIFO Working Paper No. 1037 Category 10: Empirical And Theoretical Methods September 2003
- Stephan R. Epstein, "Craft guilds, apprenticeship and technological change in pre-modern Europe", *The Journal of Economic History* 53 (1998), 684-713.
- Stephan R. Epstein, "Apprenticeship", w J. Mokyr (red) *The Oxford Encyclopedia of Economic History*, Oxford 2004.
- Stephan R. Epstein, "Guilds", w J. Mokyr (red) *The Oxford Encyclopedia of Economic History*, Oxford 2004.
- Stephan R. Epstein, "Journeymen", w J. Mokyr (red) *The Oxford Encyclopedia of Economic History*, Oxford 2004.
- Stephan R. Epstein, "Property Rights to Technical Knowledge in Premodern Europe", *The American Economic Review*, May 2004, Vol. 94 No. 2
- Ihnatowicz, Mączak, Zientara, Żarnowski, "Społeczeństwo polskie od X do XX wieku", Książka i Wiedza, wyd. 2-gie, 1988
- Walter Isaacson, "Benjamin Franklin. An American Life", Simon & Schuster, New York, 2003
- Tadeusz Łepkowski (red nacz.), "Słownik Histori Polski", Wiedza Powszechna, wyd VI, 1973

-
- Janusz Paczocha, Wojciech Rogowski, „Reglamentacja gospodarki polskiej w latach 1989-2003”, Materiały i Studia, Zeszyt nr 187, NBP, Warszawa, luty 2005 r.
- Iain Paterson, Marcel Fink, Anthony Ogus, et al., “Economic impact of regulation in the field of liberal professions in different Member States. Regulation of Professional Services.”, Institute for Advanced Studies, Vienna, January 2003
- Gary Richardson, “A Tale of Two Theories: Monopolies and Craft Guilds in Medieval England and Modern Imagination”, Journal of History of Economic Thought , Vol. 23, # 2, (June 2001), pp. 217–242.
- Gary Richardson, “Guilds, laws, and markets for manufactured merchandise in late-medieval England”, Explorations in Economic History 41 (2004) 1–25
- Gary Richardson, Craft Guilds and Christianity in Late-Medieval England: A Rational-Choice Analysis Rationality and Society , Volume 17, (May 2005), pp. 139-189
- Derek Sayer (ed), “Readings from Karl Marx”, Routledge, 1989
- Henryk Swienko (red), “Filozofia marksistowska. Teksty źródłowe”, Książka i Wiedza, Warszawa, Wyd I., 1980
- Robert C. Tucker (ed), „The Marx-Engels Reader”, W. W. Norton & Co, 2nd edition, 1978